

УДК 911.9:502.5:712.2 (477.62)]-047.44(045)

<https://doi.org/>

10.15407/ugz2023.04.003

| Голубцов О. Г., ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8155-132X>

Інститут географії Національна академія наук України, Київ

Екологічні вимоги у ландшафтному плануванні в Україні

Мета цієї публікації — висвітлити роль ландшафтного планування як інструмента реалізації законодавчих екологічних вимог, що має сприяти досягненню цілей збалансованого розвитку громад України. Проаналізовано законодавчі вимоги і критерії щодо оцінювання ландшафтів та їхніх компонентів, які є релевантними цілям ландшафтного планування. Представлено досвід урахування законодавчих екологічних вимог у ландшафтних планах, які були створені у складі Комплексних планів просторового розвитку Дружківської міської та Очеретинської селищної громад у Донецькій області. Приклади демонструють реалізацію законодавчих екологічних вимог на етапах оцінювання ландшафтів, аналізу конфліктів, розроблення ландшафтного плану. Представлені приклади інтеграції рекомендацій ландшафтного плану в прийняття проектних рішень.

Ключові слова: ландшафт, ландшафтне планування, аналіз ландшафтів; просторове планування, екологічні вимоги

UDC 911.9:502.5:712.2 (477.62)]-047.44(045)

| Golubtsov, O. G., ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8155-132X>

Institute of Geography National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv

Legislative Environmental Requirements in Landscape Planning in Ukraine

The purpose of this publication is to highlight the role of landscape planning as a tool for implementing legislative environmental requirements, which should contribute to the achievement of the goals of balanced development of Ukrainian communities. The author analyzes the legislative requirements and criteria for assessing landscapes and its components that are relevant to the goals of landscape planning in the framework of the development of Comprehensive Plans for the Spatial Development of Communities. Such environmental requirements should be applied at the stages of landscape and its components assessment, conflict analysis, development of environmental goals and justification of measures. The article presents the experience of taking into account legislative environmental requirements in landscape plans that were created as part of the Comprehensive Spatial Development Plans of Druzhkivka city and Ocheretyne village communities in Donetsk Oblast. The examples demonstrate the implementation of legislative environmental requirements at the stages of landscape assessment, conflict analysis, and development of a landscape plan with environmental goals and measures. Examples of integrating landscape plan recommendations into project decision-making are presented.

Keywords: landscape, landscape planning, landscape analysis; spatial planning, legislative environmental requirements

Актуальність теми дослідження

Реформа децентралізації, що розпочалася в Україні в 2014 р., має змінити підходи до управління територіями — змістити центр прийняття рішень щодо локальних проблем на місцеві громади. Децентралізація трансформує не лише

структуру влади, а й усі сфери функціонування громад, отримали можливість самостійно визначати пріоритети та напрями розвитку. Цьому сприяє впровадження сучасних інтегрованих і стратегічних підходів щодо просторового

планування територій на місцевому рівні з широким залученням громадськості до планувального процесу. Одним із ключових принципів нового просторового планування є дотримання вимог з охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів і дотримання екологічної безпеки життєдіяльності людини в управлінні територіями. Це є надзвичайно важливим з огляду на посилення уваги до екологічних нормативно-правових вимог, зокрема, відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом та дотримання стратегії збалансованого розвитку й досягнення «Цілей сталого розвитку 2030» в Україні. Вже ухвалено «Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року»¹ і «Стратегію екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року»². Особливого значення питання екологічної безпеки набувають у зв'язку з очікуваним повоєнним відновленням України.

Закріплено нові законодавчі підходи у сфері просторового планування, ухваленому протягом 2020–2022 рр.^{3, 4}. Так, в Україні впроваджені такі нові інструменти просторового планування, як стратегія розвитку території громади, концепція інтегрованого розвитку й комплексні плани відновлення територій. Ключовою новацією в складі містобудівної документації на місцевому рівні, на нашу думку, стало впровадження Комплексних планів просторового розвитку територій громад (КППРТГ). Подібні документи розробляються на забудовану і незабудовану територію громади і ґрунтуються на новітніх методологічних підходах до просторового планування та розвитку територій. Зокрема, для всебічного аналізу природних умов і екологічної ситуації в структурі КППРТГ передбачено розроблення ландшафтного плану, що має ґрунтуватися на достовірних і коректних висновках про стан навколишнього середовища. Важливим аспектом ландшафтного планування є врахування законодавчих екологічних вимог до використання територій.

Стан вивчення питання, основні праці

Як інструмент комплексного оцінювання природних умов та інтеграції екологічних вимог у практику планування територій в структурі Комплексних планів просторового розвитку території громади, законодавство⁵ передбачає розділ «Ландшафтне планування». Розроблення цього розділу ґрунтується на досвіді низки науково-практичних робіт із впровадження ландшафтного планування в Україні, виконаних Інститутом географії НАН України протягом 2014–2020 рр. [1–5]. Пілотні проекти зі створення Ландшафтних планів у складі КППРТГ [6] були реалізовані на основі методичних підходів, опрацьованих у згаданих роботах. У основі робіт, виконаних в Україні, лежать теоретико-методологічні праці в галузі ландшафтного планування фахівців з Німеччини [7–10]. Вони репрезен-

тують детально опрацьовані підходи з аналізу і оцінювання ландшафтів, аналізу конфліктів, розроблення концепцій природоохоронних цілей і заходів для різних адміністративно-територіальних рівнів, зокрема в контексті законодавчих вимог⁶. Важливий досвід інших країн Європейського Союзу, Великої Британії, Швейцарії, США в розв'язанні проблем, пов'язаних із природокористуванням і збереженням навколишнього середовища [11]. Витоками ландшафтного планування в Україні слід вважати роботи з конструктивно-географічного дослідження Київського Придніпров'я [12], розробки щодо територіальних комплексних схем охорони природи [13], розробки принципів, підходів і методів ландшафтного аналізу в регіональному проєктуванні для цілей містобудування [14].

¹ «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року». Закон України; Стратегія від 28.02.2019 № 2697-VIII.

² «Про схвалення Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року». Розпорядження КМУ; Стратегія, План від 20.10.2021 № 1363-р.

³ Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо планування використання земель». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2020, № 46, ст. 394.

⁴ Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 34, ст. 343.

⁵ «Про затвердження Порядку розроблення, оновлення, внесення змін та затвердження містобудівної документації». Постанова КМУ № 926 від 1 вересня 2021 р. Урядовий кур'єр, 08.09.2021. № 172.

⁶ Bundesnaturschutzgesetz vom 29. Juli 2009 (BGBl. I S. 2542), das zuletzt durch Artikel 3 des Gesetzes vom 8. Dezember 2022 (BGBl. I S. 2240) geändert worden ist.

Мета цієї статті — висвітлити роль ландшафтного планування як інструмента реалізації законодавчих екологічних вимог, що має сприяти досягненню цілей сталого розвитку на рівні громад; представити законодавчі вимоги та критерії щодо оцінювання ландшафтів та його компонентів, які є релевантними цілям ландшафтного планування в рамках розроблення Комплексних планів просторового розвитку території громад; представити досвід урахування таких вимог

у ландшафтних планах, створених у складі Комплексних планів просторового розвитку громад.

У рамках підготовки цієї статті автором здійснено аналіз значного масиву українського і зарубіжного природоохоронного законодавства. Приклади реалізації законодавчих екологічних вимог у ландшафтних планах опрацьовано за допомогою геоінформаційних технологій — програмного забезпечення ArcGIS⁷, використано картографічні методи.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням наукових результатів

Ландшафтне планування визначає стан компонентів і складових ландшафтів, особливості природокористування, конфлікти та ризики, а також цілі та заходи з розвитку і збереження ландшафтів [10]. Природоохоронні цілі та заходи в ландшафтному плані базуються на результатах комплексного аналізу і оцінювання природних умов і екологічної ситуації на території планування. Такі дані мають бути представлені в підрозділі «Оцінка стану довкілля, природних умов та ресурсів»⁸. З метою інтеграції цілей та заходів ландшафтного плану до просторових планів, оцінювання має проводитися за прозорими правилами [10]. Методичні підходи оцінювання ландшафтів уже детально опрацьовано, розроблено підходи інтеграції ландшафтних планів у просторові плани. Проте науково обґрунтованих результатів оцінювання ландшафтів для коригування планувальних рішень, що суперечать природоохоронним цілям, зазвичай недостатньо.

Просторове планування моделювання організації території базується на оцінюванні території з позицій, передбачених стратегіями їхнього розвитку, а також згідно з низкою показників, визначених у нормативно-правових документах (державні будівельні норми, санітарно-гігієнічні норми тощо). Основним інструментом моделювання планувальної організації території є її комплексне оцінювання [15], здійснення якого відображає структуру та послідовність прийняття довгострокових планувальних рішень. Комплексна оцінка містить оцінювання природних і антропогенних елементів плану-

вальної основи та подальший синтез окремих оцінок для прийняття планувальних рішень. Проте при плануванні розміщення конкретних об'єктів розробники просторових планів оперують переважно поняттям «обмеження», визначеним у нормативно-правових актах. Це території, для яких законодавчо встановлено обмеження на здійснення господарської діяльності (наприклад, території природно-заповідного фонду), санітарно-охоронні та охоронні зони. Їхнє визначення переважно технократичне. Зазвичай такі території мають чіткі межі й функціональне призначення (за земельним кадастром, документацією із землеустрою), або визначаються конкретним показником буферної відстані від пов'язаного об'єкта.

Ареали, визначені в ландшафтному плані для охорони та збереження цінних ландшафтів, у переважній більшості випадків не вкладаються в межі нормативних обмежень та створюють конфлікт із планувальними намірами щодо господарського використання територій. Пріоритетом місцевої влади переважно є економічний і соціальний розвиток, створення інфраструктури; екологічні питання часто маргіналізовані, їм надається другорядне значення [16]. Аналіз стратегій розвитку громад свідчить про недостатній рівень імплементації завдань, що визначають екологічну складову «Цілей сталого розвитку 2030», зокрема в питаннях сталого управління водними ресурсами, запобігання негативним наслідкам зміни клімату, захисту й відновлення екосистем суші та сприяння їх раціональному використанню. Влада при ухваленні управлін-

⁷ Maps throughout this book were created using ArcGIS® software by Esri. ArcGIS® and ArcMap™ are the intellectual property of Esri and are used herein under license. Copyright © Esri. All rights reserved. For more information about Esri® software, please visit www.esri.com

⁸ Про затвердження «Порядку розроблення, оновлення, внесення змін та затвердження містобудівної документації». Постанова КМУ № 926 від 1 вересня 2021 р. Офіційний вісник України, 17 вересня 2021. № 72, с. 44, ст. 4545, код акта 107053/2021.

ських рішень щодо розвитку територій, перш за все, керується законодавством та встановленими обмеженнями. Навіть за умов наявності науково обґрунтованих даних про ризики для стану навколишнього середовища, перевагу, як правило, буде надано планувальним рішенням економічного або інфраструктурного характеру.

Критерії оцінювання компонентів ландшафту, що визначені в нормативно-правових актах, мають бути застосовані у ландшафтному плануванні для обґрунтування природоохоронних цілей і забезпечувати основу для дотримання законодавчих вимог із охорони навколишнього природного середовища в містобудівній документації. Вимоги з охорони навколишнього середовища визначено такими документами: «Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року», «Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року», «Водний кодекс України», «Лісовий кодекс України», «Земельний кодекс України» та ін. Основні принципи охорони навколишнього природного середовища визначено в Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища». Серед інших особливо важливими для ландшафтного планування є такі принципи: пріоритетність вимог екологічної безпеки; запобіжний характер заходів щодо охорони навколишнього природного середовища; збереження просторової та видової різноманітності та цілісності природних об'єктів і комплексів; науково обґрунтоване узгодження екологічних, економічних та соціальних інтересів суспільства. Вищезгадані документи є законодавчим підґрунтям для ландшафтного планування галузевого еколого орієнтованого планування, мета якого — визначення й наукове обґрунтування рекомендацій з охорони, догляду або поліпшення стану ландшафтів, що має сприяти здійсненню природоохоронних цілей в цілому. Йдеться про збереження біорізноманіття і ландшафтного різноманіття, збереження здатності природних екосистем до функціонування й саморегуляції, збереження різноманітності, своєрідності й краси природи й ландшафту [17].

Табл. 1 містить аналіз законодавчих підстав і критеріїв для оцінювання ландшафтів відповідно до змісту природоохоронних цілей, що можуть бути розроблені в ландшафтному плануванні. Загалом виділяють три групи критеріїв:

- перша група характеризується чіткими кількісними показниками, що дозволяють чітко ідентифікувати або території, що підлягають

охороні (наприклад, території природно-заповідного фонду, водоохоронні смуги), або проблемі (наприклад, гранично-допустимі концентрації забруднювачів у атмосферному повітрі чи ґрунтах);

- друга — це наявні посилання на нормативно затверджені переліки, такі як «Червона книга України» і «Зелена книга України», переліки міжнародних конвенцій, які ратифіковані Україною;

- третя — потребує фахової експертизи для ідентифікації відповідних ландшафтів, їхніх компонентів і складових (наприклад, деградовані землі, водоохоронні зони, цінні території для збереження біорізноманіття тощо).

Зі згаданими екологічними вимогами (**табл. 1**) пов'язані часткові або всеохопні обмеження на здійснення господарської діяльності в межах відповідних територій. Таким чином, ідентифікація на території планування ландшафтних комплексів, що підлягають охороні, збереженню або покращенню стану відповідно до законодавчих критеріїв, дає можливість сформулювати обґрунтовані рекомендації щодо природоохоронних цілей в ландшафтному плані. Законодавчі обмеження господарського використання відповідних компонентів ландшафту є підставою для здійснення конкретних природоохоронних заходів.

На рис. 1 (с. 13) представлено авторські приклади урахування законодавчих екологічних вимог в розділі «Ландшафтне планування» у структурі Комплексних планів просторового розвитку територій громади на етапах аналізування і оцінювання ландшафтів, визначення конфліктів і ризиків, розроблення ландшафтних планів та їхню інтеграцію в проектні плани.

Водоохоронна зона та басейни малих річок (Ландшафтний план Дружківської міської територіальної громади (Донецька обл.) (рис. 1а). Тут зосереджені ландшафти, чутливі до надмірних антропогенних впливів. З іншого боку, вони є високозначимими для підтримки здатності природних екосистем до функціонування та саморегуляції. Для водоохоронних зон та басейнів малих річок законодавство визначає обмеження щодо господарського використання («Водний кодекс України», ст. 80, ст. 87). Це дає можливість встановити конфлікти й запропонувати обґрунтоване їх вирішення або запобігання на етапі розроблення проектних рішень. Наприклад, у водоохоронній зоні на території Дружківської громади виявлено кладовища, розміщення яких заборонено відповідно до ст. 87. Заплави у басейнах малих річок більш захищені — забо-

ронене будівництво, розорювання земель, змінна та поглиблення русла тощо (ст. 80). У Ландшафтному плані для басейнів малих річок і водо-

охоронних зон визначено цілі «Охорони цінних ландшафтів» із заходами, які наслідують законодавчі екологічні вимоги.

Таблиця 1. Законодавчі та нормативно-правові екологічні вимоги, релевантні ландшафтному плануванню

Належність до цільової природоохоронної сфери (ЦПС), що розглядається у ландшафтному плануванні [18]:

Z1: Збереження різноманіття;

Z2: Функціональність і продуктивність природних ресурсів;

Z3: Відчуття та сприйняття природи та ландшафту.

ЦПС	Компоненти і складові ландшафту	Критерії оцінювання ландшафту
Атмосферне повітря і клімат		
Z2	Території з перевищенням концентрацій хімічних і біологічних речовин у атмосферному повітрі	Фонові концентрації забруднюючих речовин, що перевищують гранично допустимі концентрації хімічних і біологічних речовин в атмосферному повітрі. Державні медико-санітарні нормативи та/або нормативи екологічної безпеки Джерело: Закон України (ЗУ) «Про охорону атмосферного повітря», ст. 11. «Гігієнічні регламенти. Гранично допустимі концентрації хімічних і біологічних речовин в атмосферному повітрі населених місць». Наказ Міністерства охорони здоров'я України № 52 від 14 січня 2020 року
Z2	Території житлової забудови, що зазнають шумового забруднення	Допустимі рівні звуку на території житлової забудови ЗУ «Про охорону атмосферного повітря», ст. 21. Джерело: «Державні санітарні норми допустимих рівнів шуму в приміщеннях житлових та громадських будинків і на території житлової забудови»; Наказ Міністерства охорони здоров'я України № 463 від 22 лютого 2019 року
Z2	Поглинання і викиди парникових газів у ландшафтних комплексах ⁹	• класифікація видів покриття (лісові площі (FO-Forest Lands); оброблені землі (CR-Croplands); пасовища (GR-Grasslands); водно-болотні угіддя (WE-Wetlands); поселення (SE-Settlements); інші землі (OT-Other Lands); • постійні характеристики для видів покриття для обрахування викидів, тон CO₂ екв. на 1 га: FO — -4,78; CR 1.18; GR — -0.03; WE1 (постійні води) — 0; WE2 (землі з видобутком торфу) — 21,53; SE — 0; OT — 0. Джерело: ЗУ «Про ратифікацію Рамкової конвенції ООН про зміну клімату»; Закон України «Про ратифікацію Кіотського протоколу до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату»; ЗУ «Про ратифікацію Паризької угоди». Методологія: 2006 IPCC Guidelines for National Greenhouse Gas Inventories
Z2	Ліси, стійкі до кліматичних змін	Ліси з неінвазійних видів дерев, структура яких має високу стійкість та здатна адаптуватися до загроз змін клімату, підтримуючи водоохоронні, захисні та інші функції Джерело: Лісовий кодекс України (ЛКУ), ст. 1
Поверхневі і підземні води		
Z2	Екологічний стан масиву поверхневих вод	Біологічні показники з використанням гідроморфологічних, хімічних та фізико-хімічних показників Джерело: Водний кодекс України (ВКУ), ст. 211
Z2	Хімічний стан масиву поверхневих вод	Вміст у поверхневих водах окремих груп забруднюючих речовин Джерело: ВКУ, ст. 211
Z2	Кількісний стан масиву підземних вод	Співвідношення забору підземних вод до її загального об'єму Джерело: ВКУ, ст. 212

⁹ Адаптація до зміни клімату. Веб-сайт Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mepr.gov.ua/diyalnist/napryamky/zmina-klimatu/adaptatsiya-do-zminy-klimatu/>

ЦПС	Компоненти і складові ландшафту	Критерії оцінювання ландшафту
Z2	Хімічний стан масиву підземних вод	Вміст у підземних водах окремих груп забруднюючих речовин Джерело: ВКУ, ст. 212
Z2 Z1	Ландшафтні комплекси в басейнах малих річок	Мала річка — площа водозбору до 2 тис. км ² Джерело: ВКУ, ст. 79, 80
Z2 Z1	Ландшафтні комплекси в межах водоохоронних зон	До складу водоохоронних зон обов'язково входять: заплава річки, перша надзаплавна тераса, бровки і круті схили берегів, а також прилеглі балки та яри Джерело: ВКУ, ст. 87 «Порядок визначення розмірів і меж водоохоронних зон». Постанова КМУ № 486 від 08.05.1996
Z2 Z1	Ландшафтні комплекси у межах прибережних захисних смуг	Прибережні захисні смуги: • для малих річок, струмків і потічків, а також ставків площею менше 3 га — 25 м; • для середніх річок, водосховищ на них та ставків площею більше 3 га — 50 м; • для великих річок, водосховищ на них та озер — 100 м; Якщо крутизна схилів перевищує 3°, мінімальна ширина прибережної захисної смуги подвоюється Джерело: ВКУ, ст. 79, 88, 89; Земельний кодекс України (ЗКУ), ст. 60
Z2 Z1 Z3	Ландшафтні комплекси у прибережних захисних смугах уздовж морів, морських заток і лиманів	Уздовж морів та навколо морських заток і лиманів встановлюється прибережна захисна смуга шириною не менше 2 км від урізу води Джерело: ВКУ, ст. 88, 90; ЗКУ, ст. 60
Z2 Z1 Z3	Ландшафтні комплекси пляжних зон у межах прибережної захисної смуги морів та навколо морських заток і лиманів	Ширина визначається залежно від ландшафтно-формуючої діяльності моря, але не менше 100 м від урізу води Джерело: ВКУ, ст. 88
Види рослинного і тваринного світу, біотопи		
Z1 Z2	Ареали природної просторової, видової, популяційної та ценотичної різноманітності об'єктів рослинного світу; місцезростання дикорослих рослин і природних рослинних угруповань	Об'єкти рослинного світу — дикорослі та інші несільськогосподарського призначення судинні рослини, мохоподібні, водорості, лишайники, а також гриби на всіх стадіях розвитку та утворені ними природні угруповання; Дикорослі рослини — рослини, що природно зростають на певній території; Природні рослинні угруповання — сукупність видів рослин, що зростають в межах певних ділянок та перебувають у тісній взаємодії як між собою, так і з умовами довкілля; Джерело: ЗУ «Про рослинний світ», ст. 3, 5, 26, 27
Z1	Рідкісні види рослин і рослинні угруповання та такі, що перебувають під загрозою зникнення, а також типові природні рослинні угруповання	Червона книга України Перелік видів рослин, що підлягають особливій охороні на території Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя Зелена книга України Джерело: ЗУ «Про рослинний світ», ст. 26, 30, 31 ЗУ «Про Червону книгу України» Положення про «Зелену книгу України», Постанова КМУ від 29 серпня 2002 р. №1286

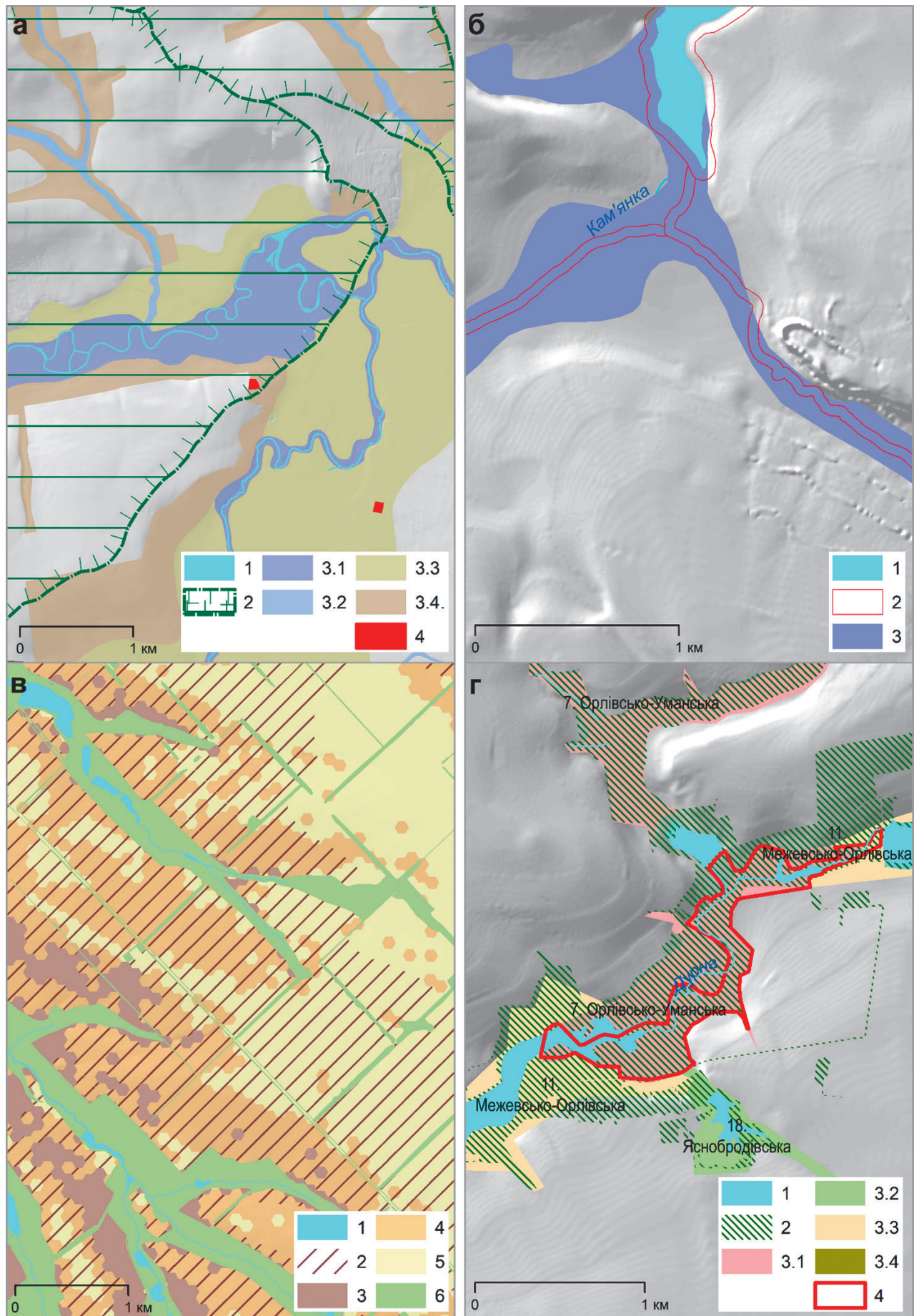
Продовження табл. 1.

ЦПС	Компоненти і складові ландшафту	Критерії оцінювання ландшафту
Z1	Об'єкти тваринного світу та середовища їх існування, шляхи міграції тварин	Об'єкти тваринного світу: • дикі тварини — хордові, в тому числі хребетні і безхребетні в усьому їх видовому і популяційному різноманітті та на всіх стадіях розвитку, які перебувають у стані природної волі, утримуються у напіввільних умовах чи в неволі (а також середовища їх існування та шляхи міграції); • частини диких тварин (роги, шкіра тощо); • продукти життєдіяльності диких тварин (мед, віск тощо). Джерело: ЗУ «Про тваринний світ», ст. 3, 9, 16, 26, 37, 39
Z1	Рідкісні види тварин та такі, що перебувають під загрозою зникнення	Червона книга України Перелік видів тварин, що підлягають особливій охороні Джерело: ЗУ «Про тваринний світ», ст. 44 ЗУ «Про Червону книгу України»
Z1 Z3	Природні ліси, праліси, квазіпраліси (незалежно від того, на землях яких категорій за основним цільовим призначенням вони зростають)	• Природні ліси (природні лісові екосистеми) — ліси (лісові екосистеми), в яких локально і тимчасово проявився антропогенний вплив, але він не змінив ценотичної структури фітоценозів і тому природні лісові екосистеми здатні протягом короткого часу регенеруватися (відновитися) природним шляхом до стану пралісових екосистем. • Праліси (пралісові екосистеми) — споконвічний, стародавній ліс (природні лісові екосистеми), що сформувався природним шляхом і в ході розвитку не зазнав безпосереднього антропогенного впливу. • Квазіпраліси — умовно пралісові екосистеми, в яких відбувся незначний тимчасовий антропогенний вплив, що не змінив природної структури лісостанів і при припиненні якого натуральний стан екосистем повністю відтворюється протягом короткого періоду Джерело: ЛКУ, ст. 1, 391; ЗУ «Про рослинний світ», ст. 5; «Методика визначення належності лісових територій до пралісів, квазіпралісів і природних лісів». Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України 18 травня 2018 року № 161; Рамкова конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат (Ратифікована в Україні 07.04.2004)
Z2	Лісові ділянки (в межах лісового фонду України), які зазнали пошкодження або із низькопродуктивними і малоцінними деревостанами	Відновлення лісів здійснюється на лісових ділянках: • що були вкриті лісовою рослинністю (зруби, згарища тощо); • зайнятих чагарниками, низькопродуктивними і малоцінними деревостанами. Джерело: ЛКУ, ст. 79, 80, 81, 82 ЗУ «Про рослинний світ», ст. 5
Z1 Z3	Ареали у лісах, цінні для збереження біорізноманіття, для яких створюються охоронні зони	• об'єкти Червоної книги України; • об'єкти, внесені до переліків рідкісних або таких, що мають особливу наукову, природоохоронну та іншу цінність, або є такими, що перебувають під загрозою зникнення, видів тварин і рослин, що підлягають особливій охороні на відповідній території (об'єкти, включені до сфери дії міжнародних угод в галузі охорони біорізноманіття, ратифікованих Україною; рослинні угруповання Зеленої книги України; об'єкти переліків видів тварин та рослин, які підлягають особливій охороні на території Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя); • типові та унікальні природні комплекси і об'єкти, зокрема: <i>водно-болотні екосистеми</i> — екосистеми з переважанням трав'яної рослинності, які характеризуються постійним або тимчасовим затопленням; <i>лісові екосистеми</i> — екосистеми, які характеризуються домінуванням деревної та чагарникової рослинності з відповідними ґрунтами, трав'яною рослинністю, тваринним світом, мікроорганізмами та іншими природними компонентами, що взаємопов'язані у своєму розвитку, впливають один на одного і на навколишнє природне середовище;

ЦПС	Компоненти і складові ландшафту	Критерії оцінювання ландшафту
		• <i>лучні екосистеми</i> — екосистеми, які характеризуються багаторічною трав'яною (злаковою, полиново-злаковою, різнотравно-злаковою, лучно-степовою, лучною) рослинністю, що формується в умовах достатнього або надмірного зволоження; <i>петрофітні екосистеми</i> — наскельні екосистеми, які характеризуються розрідженим рослинним покривом, наявністю мохів та лишайників; <i>піонерні природні екосистеми</i> — екосистеми піщаних приморських та материкових дюн, солончаків, інші піонерні екосистеми; <i>степові екосистеми</i> — екосистеми, які характеризуються багаторічною трав'яною (злаковою, полиново-злаковою, різнотравно-злаковою, лучно-степовою) та чагарничковою рослинністю, що формується в умовах недостатнього зволоження; – місця розмноження диких тварин; – найстаріші або визначні дерева та їх групи. Джерело: ЛКУ, ст. 1, 85; «Порядок створення охоронних зон для збереження об'єктів Червоної книги України» Постанова КМУ від 12 травня 2023 р. № 499; Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовище існування водоплавних птахів (Рамсар, 02.02.1971. Набрання чинності в Україні, 15.11.1997); Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі, Берн, 19 вересня 1979 року. Приєднання України, 29.10.96); Рамкова конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат; Ратифікована в Україні 07.04.2004
Z2	Особливо захисні лісові ділянки	Особливо захисні лісові ділянки: лісові ділянки площею до 50 га, що розташовані в межах лісових масивів і мають велику розосередженість; із щільністю радіоактивного забруднення ґрунту більш як 10 Кі/кв.км; інші критерії відповідно до нормативів «Порядку поділу лісів на категорії...» Джерело: ЛКУ, ст. 39; «Порядок поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок»; постанова КМУ від 16 травня 2007 р. № 733
Z1	Ландшафти у межах територій природно-заповідного фонду	Землі природно-заповідного фонду — це ділянки суші і водного простору з природними комплексами та об'єктами, що мають особливу природоохоронну, екологічну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність, яким відповідно до закону надано статус територій та об'єктів природно-заповідного фонду Джерело: ЗУ «Про природно-заповідний фонд», ст. 7 ЗКУ, глава 7
Z1 Z3	Ландшафти екологічної мережі	До складових структурних елементів екомережі включаються: «Порядок включення територій та об'єктів до переліків територій та об'єктів екологічної мережі», Постанова КМУ від 16 грудня 2015 р. № 1196 а) території та об'єкти природно-заповідного фонду; б) землі водного фонду, водно-болотні угіддя, водоохоронні зони; в) землі лісового фонду; г) полезахисні лісові смуги та інші захисні насадження, які не віднесені до земель лісового фонду; г) землі оздоровчого призначення з їх природними ресурсами; д) землі рекреаційного призначення, які використовуються для організації масового відпочинку населення і туризму та проведення спортивних заходів; е) інші природні території та об'єкти (ділянки степової рослинності, пасовища, сіножаті, луки, кам'яні розсипи, піски, солончаки, земельні ділянки, в межах яких є природні об'єкти, що мають особливу природну цінність); є) земельні ділянки, на яких зростають природні рослинні угруповання, занесені до Зеленої книги України; ж) території, які є місцями перебування чи зростання видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України;

Продовження табл. 1.

ЦПС	Компоненти і складові ландшафту	Критерії оцінювання ландшафту
		з) частково землі сільськогосподарського призначення екстенсивного використання — пасовища, луки, сіножаті тощо; и) радіоактивно забруднені землі, що не використовуються та підлягають окремій охороні як природні регіони з окремим статусом. Джерело: ЗУ «Про екологічну мережу України», ст. 5, 18 «Порядок включення територій та об'єктів до переліків територій та об'єктів екологічної мережі», Постанова КМУ від 16 грудня 2015 р. № 1196
Z1 Z2	Особливо цінні землі	а) у складі земель сільськогосподарського призначення: чорноземи нееродовані несолонцюваті на лесових породах; лучно-чорноземні незасолені несолонцюваті суглинкові ґрунти; темно-сірі опідзолені ґрунти та чорноземи опідзолені на лесах і глеюваті; бурі гірсько-лісові та дерново-буроземні глибокі і середньо глибокі ґрунти; дерново-підзолисті суглинкові ґрунти; коричневі ґрунти Південного узбережжя Криму, дернові глибокі ґрунти Закарпаття; б) торфовища з глибиною залягання торфу більше одного метра і осушені незалежно від глибини, торфовища у складі водно-болотних угідь міжнародного значення; в) землі, надані в постійне користування НБАО «Масандра» та підприємствам, що входять до його складу; землі дослідних полів науково-дослідних установ і навчальних закладів; г) землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення, землі історико-культурного призначення. Джерело: ЗКУ, ст. 150
Z2	Особливо цінні ґрунти	Агровиробничі групи ґрунтів, які внесені у Перелік особливо цінних груп ґрунтів Джерело: «Перелік особливо цінних груп ґрунтів»; Наказ Держкомзему України № 245 від 6 жовтня 2003 р.; Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 28 жовтня 2003 р. за № 979/8300
Z2	Техногенно забруднені землі (ґрунти, забруднені небезпечними речовинами)	<i>Техногенно забруднені землі</i> — це землі, забруднені внаслідок господарської діяльності, що призвела до деградації земель, її негативного впливу на довкілля і здоров'я людей. Критерій для ідентифікації ґрунтів, забруднених небезпечними речовинами, — нормативи гранично допустимих концентрацій небезпечних речовин у ґрунтах, а також перелік цих речовин Джерело: ЗКУ, ст. 167, 169, 170 «Нормативи гранично допустимих концентрацій небезпечних речовин у ґрунтах, а також перелік таких речовин»; Постанова КМУ № 1325 від 15 грудня 2021 р.
Z2	Порушені землі	Землі, які зазнали змін у структурі рельєфу, екологічному стані ґрунтів і материнських порід та у гідрологічному режимі внаслідок проведення гірничодобувних, геолого-розвідувальних, будівельних та інших робіт (підлягають рекультивації) Джерело: ЗКУ, ст. 166
Z2	Деградовані й малопродуктивні землі, які підлягають консервації	- земельні ділянки, що використовуються з порушенням вимог щодо охорони земель від ерозії та зсувів; - рілля, що має один з показників, який характеризує ґрунтові властивості відповідно до Порядку консервації земель; - деградовані землі, малопродуктивні землі, що не мають степового, лучного, лісового рослинного покриву, господарське використання яких є екологічно небезпечним та економічно неефективним, а також техногенно забруднені земельні ділянки, на яких неможливо одержати екологічно чисту продукцію, а перебування людей на цих земельних ділянках є небезпечним для їхнього здоров'я; - земельні ділянки, забруднені хімічними речовинами внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану; - інші деградовані та малопродуктивні землі. Джерело: ЗКУ, ст. 171, 172; ЗУ «Про охорону земель», ст. 51; «Порядок консервації земель»; Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України № 283 від 26 квітня 2013 р.; Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 24 травня 2013 р. за № 810/23342 (втратив чинність 15.04.2022).

Закінчення табл. 1.

ЦПС	Компоненти і складові ландшафту	Критерії оцінювання ландшафту
Z2	Агроландшафти	Агроландшафт — ландшафт, основу якого становлять сільськогосподарські угіддя та лісові насадження, зокрема лісосмуги та інші захисні насадження. З метою охорони родючості ґрунтів обмежена діяльність щодо: • розорювання сіножатей, пасовищ (зміна на інші угіддя); • використання деградованих, малопродуктивних, а також техногенно забруднених земельних ділянок; • Охорона від ерозії та зсувів: – схили крутизною понад 7° (забороняється розорювання, крім ділянок для залуження, залісення та здійснення ґрунтозахисних заходів). – схили крутизною від 3 до 7° (обмежується розміщення просапних культур, чорного пару тощо). Джерело: ЗУ «Про охорону земель», ст. 1, 37
Z2	Землі, призначені під забудову	Максимальне збереження площі земельних ділянок з ґрунтовим і рослинним покривом; недопущення порушення гідрологічного режиму земельних ділянок Джерело: ЗУ «Про охорону земель», ст. 48.; ЗУ «Про регулювання містобудівної діяльності», ст. 2
Образ ландшафту		
Z3	Культурний ландшафт та його складові, які підлягають охороні	Об'єкти культурної спадщини; об'єкти всесвітньої спадщини, традиційний характер середовища та історичні ареали населених місць; охоронювані археологічні території; історико-культурні заповідники та історико-культурні заповідні території. Джерело: ЗУ «Про охорону культурної спадщини», ст. 1
Z3	Культурний ландшафт	Землі оздоровчого, рекреаційного, історико-культурного природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення включаються до складу екологічної мережі, обмежується їх вилучення (викупу) для інших потреб та обмежується антропогенний впливу Джерело: ЗУ «Про охорону земель», ст. 50.

Співвідношення прибережних захисних смуг і природних заплав (Ландшафтний план Очеретинської селищної територіальної громади (Донецька обл.) (рис. 16). Оскільки прибережні

захисні смуги визначаються технократично, на основі певного буферного значення від урізу води («Водний кодекс України», ст. 88), то очевидно, що в переважній більшості випадків заплава

◀ **Рис. 1.** Шляхи інтеграції природоохоронних цілей і заходів ландшафтних планів у просторовому плануванні. Позначення:

а) Ландшафтний план Дружківської міської територіальної громади (Донецька область), фрагмент. **1** — водойми і водотоки. **2** — басейн малої річки Грузька. **3** — водоохоронна зона та її складові **3.1** — заплави річок, **3.2** — заплави річок, **3.3** — перші надзаплавні тераси; **3.4** — схили із ярами і балками; **4** — конфлікт (кладовище у водоохоронній зоні).

б) Ландшафтний план Очеретинської селищної територіальної громади (Донецька область), фрагмент. **1** — водойми і водотоки; **2** — прибережні захисні смуги; **3** — заплави річок у природних межах.

в) Ландшафтний план Дружківської міської територіальної громади (Донецька область), фрагмент. **1** — водойми і водотоки; **2** — особливо цінні ґрунти загальнодержавного значення (чорноземи звичайні середньогумусні глибокі легкоглинисті). **3** — рілля на схилах крутизною понад 7°, із ґрунтами високочутливими до водної ерозії. **4** — рілля на схилах крутизною від 3° до 7°, із ґрунтами середньочутливими до водної ерозії. **5** — рілля на основних межирічних поверхнях, із ґрунтами високочутливими до водної ерозії. **6** — лісові, чагарникові і трав'яні біотопи.

г) Ландшафтний план Очеретинської селищної територіальної громади (Донецька область), фрагмент. **1** — водойми і водотоки. **2** — ландшафти із високим природоохоронним значенням (оселища Резолюції 4 Бернської конвенції, для яких Україна створює мережу Емеральд (Смарагдову мережу): E1.2 Perennial calcareous grasslands and basic steppes / Багаторічні трав'яні кальцифітні угруповання та степи; C3.2 Water-fringing reedbeds and tall helophytes other than canes / Літоральні угруповання високих гелофітів (крім очерету). **3** — структурні елементи місцевої екологічної мережі: **3.1** — ключові території із назвами, **3.2** — буферні території, **3.3** — сполучні території, **3.4** — відновлювані території. **4** — проєктний ландшафтний заказник місцевого значення «Нікольський».

у природних межах залишається поза дією обмежень на господарську діяльність, насамперед на будівництво або розорювання (якщо не поєднується із басейном малої річки). Ландшафти заплав є високочутливими до антропогенних впливів, що загрожує порушенням водного режиму, втратою біорізноманіття, забрудненням підземних вод. Відповідно в частинах природних заплав поза прибережними захисними смугами часто виникають конфлікти у зв'язку із наявністю або намірами щодо їхнього господарського освоєння. У Ландшафтному плані визначені межі природних заплав і запропоновані цілі їхньої охорони з метою запобігання погіршенню екологічної ситуації в громаді.

Особливо цінні ґрунти і охорона ґрунтів (Ландшафтний план Дружківської міської територіальної громади (Донецька обл.) (рис. 1в). Родючі землі є одним із основних ресурсів для економічного і соціального благополуччя громад. Зокрема в Дружківській громаді близько 80 % території знаходиться під сільськогосподарськими угіддями, 59 % території — під ріллею. Переважну більшість території громади займають особливо цінні ґрунти загальнодержавного значення. Ризики деградації цінних ґрунтів пов'язані з водною і вітровою ерозією. У Ландшафтному плані одним із пріоритетів визначено збереження сільськогосподарського використання високопродуктивних ґрунтів. Із метою запобігання деградації сільськогосподарських земель, агроландшафти було зоновано за інтенсивністю впровадження природоохоронних заходів: 1) ареали з ґрунтами, високочутливими до водної ерозії (нормативний критерій — рілля на схилах крутизною понад 7°) — запропоновано вивести з використання під рілля для відновлення лучно-степової рослинності із наступним використанням під пасовища й сіножаті; 2) ареали з ґрунтами, середньочутливими до водної ерозії (нормативний критерій — рілля на схилах крутизною від 3° до 7°) — збереження викори-

стання під ріллею, але з обмеженнями розміщення просапних культур і чорного пару, створення ділянок із лучно-степовою рослинністю; 3) основні поверхні межирічних рівнин із ґрунтами, слабкочутливими до водної ерозії — збереження інтенсивного землеробства з дотриманням вимог з охорони родючості ґрунтів; 4) збереження лісових, чагарникових і трав'яних біотопів агроландшафтів, які виконують захисні і підтримуючі функції.

Охорона цінних біотопів (Ландшафтний план Очеретинської селищної територіальної громади (Донецька обл.) (рис. 1г). Територія Очеретинської громади також переважно розорана, домінуюча частка площі зайнята ріллею. Збереження біотичного та ландшафтного різноманіття — це одна із рамоків цілей ландшафтного плану громади. Під час розроблення ландшафтного плану була досліджена структура сучасних біотопів у межах громади та визначено біотопи, які збережені в природному або наближеному до природного стані, тому мають важливе природоохоронне значення для збереження біорізноманіття. Додатковий критерій оцінювання — належність до переліків міжнародних конвенцій (табл. 1). У ландшафтному плані для ареалів із високозначимими біотопами визначено цілі охорони цінних ландшафтів із рекомендацією підвищити природоохоронний статус. Враховуючи ці рекомендації, у проектному плані запропоновано створити новий ландшафтний заказник «Нікольський» поблизу с. Уманське, який складатиметься з двох ділянок. Ці ділянки визначено в місцевій екологічній мережі як Орлівсько-Уманська ключова територія. Створення нового об'єкту природно-заповідного фонду відповідає ст. 18 Закону України «Про екологічну мережу» у частині щодо необхідності зміни режиму охорони та використання території екомережі, зважаючи на високе природоохоронне значення біотопів на цих ділянках.

Висновки

Ландшафтне планування в Україні інтегроване в загальне просторове планування на місцевому рівні (територіальних громад). Ландшафтний план є складовою частиною Комплексних планів інтегрованого розвитку територій громад, що має розроблятися паралельно з іншими планувальними документами. Ландшафтне планування передбачає різнобічний аналіз

природних умов і екологічної ситуації, на якому ґрунтується розроблення фінального документу — ландшафтного плану. Таким чином, природоохоронні цілі й заходи, представлені в ландшафтному плані, ще до затвердження містобудівної документації можуть бути інтегровані у проектні рішення. Вагомість рекомендацій ландшафтного плану для еколого

орієнтованого розвитку територій громади забезпечується врахуванням законодавчих екологічних вимог. Незважаючи на певні прогалини в нормативно-правових визначеннях і критеріях екологічних вимог, значна їх частина може і має бути реалізована в ландшафтному плануванні. Таким чином, ландшафтне планування забезпечує реалізацію основних принципів збалансованого розвитку громад в Україні.

У статті вперше визначено законодавчі та нормативно-правові екологічні вимоги, реле-

вантні ландшафтному плануванню в Україні. Виокремлені критерії, що відповідають законодавчим екологічним вимогам і мають бути застосовані на етапах оцінювання ландшафтів та їхніх компонентів, аналізу конфліктів, розроблення природоохоронних цілей та обґрунтування заходів. Вперше представлено приклади реалізації законодавчих екологічних вимог у ландшафтних планах у складі Комплексних планів просторового розвитку територій Дружківської міської та Очеретинської селищної територіальних громад.

Література [References]:

1. Rudenko, L. G. (ed.), Maruniak, Eu. O., Golubtsov, O. G., Lisovskyi, S. A., Chekhniy, V. M., Farion, Yu. M., Heiland, S., & May A. (2014). *Landscape Planning in Ukraine*. Kyiv, 144 p. [In Ukrainian].
[Руденко Л. Г., Маруняк Є. О., Голубцов О. Г., Чехній В. М., Фаріон Ю. М., Хейланд С., Май А. *Ландшафтне планування в Україні*. Під ред. Л. Г. Руденка. Київ, 2014. 144 с.]
2. Leonid Rudenko, Eugenia Marunyak, Serhiy Lisovskyi, Oleksandr Golubtsov, Viktor Chekhniy, Yuriy Farion. (2015). *The Landscape Plans System as a Tool for Sustainable Development in Ukraine*. M. Luc. U. Somorowska and J.B. Szmardida (eds.). *Landscape Analysis and Planning. Geographical Perspectives*. Springer International Publishing, Switzerland. P. 217–244.
3. Rudenko, Leonid, Maruniak, Eugenia, Golubtsov, Oleksandr et al. (2017). *Reshaping Rural Communities and Spatial Planning in Ukraine*. *European Countryside*. 9(3): 594–616. Retrieved 16 Oct. 2017, from doi: 10.1515/euco-2017-0035
4. Ailikova, G.V., Golubtsov, O. G., Krishtop, T. V., Lisovskyi, S. A., Maruniak, Eu. O., Palekha, Yu. M., Rudenko, L. G. (ed.), Farion, Yu. M., Chekhniy, V. M., Chizhevska, L. O., May, Anya, Highland, Stefan, & Jacobi, Christian (2020). *Integration of the ecological component into the spatial plans of communities (methodical guidelines)*. Ed. L.G. Rudenko. Kyiv, 168 p. [In Ukrainian].
[Айлікова Г. В., Голубцов О. Г., Кришток Т. В., Лісовський С. А., Маруняк Є. О., Палеха Ю. М., Руденко Л. Г., Фаріон Ю. М., Чехній В. М., Чижевська Л. О., Аня Май, Штефан Хайланд, Крістіан Якобі. *Інтеграція екологічної складової в просторові плани громад (методичні настанови)*. За ред. акад. Л. Г. Руденка. Київ, 2020. 168 с.]
5. Golubtsov, O. G. (2021). *Landscape planning: basic provisions and experience of implementation in Ukraine*. *Ukr. geogr. z.* No. 1: 63–72. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2021.01.063> [In Ukrainian].
[Голубцов О. Г. *Ландшафтне планування: основні положення та досвід реалізації в Україні*. *Укр. геогр. журн.* 2021. № 1. С. 63–72.]
6. Maruniak, Eu. O., Golubtsov, O. G., Lisovskyi, S. A., Chekhniy, V. M., & Farion, Yu. M. (2023). *Methodological approaches and practices for the development of landscape plans of territorial communities (by the example of PISOCHYNKA and ROHANSKA communities of Kharkivska region)*. *Landscape Science*, 2(2), 46–55. DOI: <https://doi.org/10.31652/2786-5665-2022-2-46-55> [In Ukrainian]
[Маруняк Є. О., Голубцов О. Г., Лісовський С. А., Чехній В. М., Фаріон Ю. М. (2023). *Методичні підходи і практика розробки ландшафтних планів територіальних громад (на прикладі Пісочинської та Роганської громад Харківської області)*. *Ландшафтознавство*, 2(2), 46–55. DOI: <https://doi.org/10.31652/2786-5665-2022-2-46-55>]
7. Auhagen, A., Ermer, K., Mohrmann, R. (Hrsg.) (2002). *Landschaftsplanung in der Praxis*. Stuttgart.
8. Essel, B., Tobias, K. (2002). *Ökologisch orientierte Planung. Eine Einführung in Theorien, Daten und Methoden*. UTB. Nr. 2280, Verlag Eugen Ulmer, Stuttgart, 470 s.
9. Riedel, W., & Lange, H. (Hrsg.) (2002). *Landschaftsplanung*. Heidelberg, Berlin, NewYork.
10. Albert, Christian; Galler, Carolin & Haaren, Christina v. (Hg.) (2022). *Landschaftsplanung*. 2., vollständig überarbeitete und erweiterte Auflage, Verlag Eugen Ulmer, Stuttgart, 2022. 608 S.
11. *Landschaftspläne in Europa. Status quo und Perspektiven konzeptioneller Landschaftspläne im europäischen Vergleich* /Erweiterter Ergebnisbericht zum Workshop vom 17. bis 20. September 2008 an der INA Insel Vilm // Ilke Marschall unter Mitwirkung von Adriana Gherzi, Gottfried Hage, Gerrit-Jan v. Herwaarden, Thomas Knoll, Christopher Smith, Rob Schröder, Rob le Rutte
12. Marinich, A. M., Palamarchuk, M. M., Rudenko, L. G. et al. (1988). *Productive-geographic fundamentals of nature management in the Ukrainian SSR. Kiev Dnepr river region*. Kyiv, 176 p. [In Russian].
[Маринич А. М., Паламарчук М. М., Руденко Л. Г. и др. *Конструктивно-географические основы рационального природопользования в Украинской ССР. Киевское Приднепровье*. Київ, 1988. 176 с.]

13. Rudenko, L. G., Parkhomenko, G. O., Molochko, A. N. et al. (1991). *Cartographic research of nature management (theory and practice of works)*. Resp ed. A. P. Zolovskiy. Kyiv, 212 p [In Russian].
[Руденко Л. Г., Пархоменко Г. О., Молочко А. Н. и др. *Картографические исследования природопользования (теория и практика работ)*. Отв. ред. А. П. Золовский. Киев, 1991. 212 с.]
14. Shyshchenko P.G. (1999). *Principles and methods of landscape analysis in regional design*. Monograph. Kyiv, 284 p. [In Russian].
[Шищенко П. Г. *Принципы и методы ландшафтного анализа в региональном проектировании*. Монография. Киев, 1999. 284 с.]
15. Panchenko T. F. (ed.) (2001). *Urban development. Planner's guide*. Kyiv: Ukrarkhbudininform. [In Ukrainian].
[Містобудування. Довідник проєктувальника. за ред. Т. Ф. Панченко. К.: Укрархбудінформ, 2001. 192 с.]
16. Rudenko, L. H., Lisovskyi, S. A., Maruniak, Eu. O., Golubtsov, O. G., Dronova, O. L., Mozghovyi, A. A., Chekhniy, V. M., Farion, Yu. M., & Varukha, A. A. (2022). *Analysis of regional and local development strategies of Ukraine on the way to achieving the "2030 GOALS"*. Ukr. Geogr. Zh., 1, 8–17. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2022.01.008> [In Ukrainian].
[Руденко Л. Г., Лісовський С. А., Маруняк Є. О., Голубцов О. Г., Дронова О. Л., Мозговий А. А., Чехній В. М., Фаріон Ю. М., Варуха А. В. *Аналіз стратегій регіонального і місцевого розвитку України на шляху досягнення «Цілей 2030»*. Укр. геогр. журн. 2022. № 1. С. 8–17. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2022.01.008>]
17. Heiland, S.: *Landschaftsplanung*. In: Henckel, D. et al. (Hrsg.): *Planen — Bauen — Umwelt. Ein Handbuch*. Wiesbaden. 2010. S. 294–300.
18. Mengel, A. (2011) in: Frenz W. Müggenborg H. J. (2011). *BNatSchGBundesnaturschutzgesetz. Kommentar*

Стаття надійшла до редакції 02.11.2023

Для цитування

Голубцов О. Г. Екологічні вимоги у ландшафтному плануванні в Україні Укр. геогр. журн. 2023. № 4. С. 3–16. [Українською мовою]. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2023.04.003>

Golubtsov, O. G. (2023). *Legislative Environmental Requirements in Landscape Planning in Ukraine*. Ukr. Geogr. Zh. No. 4: 3–16. [In Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2023.04.003>